

Post-Paradoxismul

Titu Popescu

Când publicasem, în 1995, *Estetica paradoxismului*, nu mă așteptasem ca o asemenea riscantă construcție teoretică să înregistreze un ecou neașteptat: a apărut ediția a II-a în anul 2001, iar în 2002 să fie tradusă în limba engleză: *The Aesthetics of Paradoxism*. Dintre numeroasele referințe extrem de favorabile, menționez acum ce scrisese istoricul literar Marian Barbu – "este de o mare încântare documentară și de o rară fluență a democrației și a comparatismului." Este adevărat, un ferment al acestei primiri cordiale l-a reprezentat însăși personalitatea proteică, de un dinamism contaminant, a inițiatorului și teoreticianului mișcării, matematicianul și scriitorul Florentin Smarandache. În ceea ce mă privește direct, am fost incitat la a o scrie de experiențele liminare încercate în câmpul expresivității literare pe care le susținea paradoxismul, expresivitate căutată departe de cum eram obișnuiți să o considerăm, adică tocmai acolo unde intenția ei vizibilă lipsea. Or, o știm de la Tudor Vianu, acolo unde intenția artistică lipsește, lipsește și arta. Iată deci că Smarandache se ridică împotriva unei

asertiuni clasice a esteticii. Un impuls colateral l-am găsit în estetica informațională, care susținea că puterea informațională, care susținea că puterea de creație poate fi recunoscută doar în măsura în care ea a rupt cu tradiția (Abraham Moles); or, cazul la care mă opriseam era mai mult decât elocvent pentru aceasta.

Dar mai există o deosebire care trebuie făcută: între teoria excesivă a mișcării și practica obediență imposibilă, care nu o poate urma întrutotul, fapt care introduce o relativizare în ansamblul conceptului: nu poți fi total paradoxist decât încetând de a mai fi literat. Rezerva mi-am exprimat-o și la finele excursului meu de sinteză. Nici paradoxistul en titre nu dovedește altfel prin cărțile pe care le-a publicat ulterior: el a păstrat din paradoxism doar inventivitatea neconstrânsă, dinamica imprezvizibilă a relatării, insensibilitatea la orice constrângere formală, plierea imediată la stimuli, reactivitatea emoțională spontană. Paradoxismul lui din cărțile ultime ține mai mult de temperament decât de o codificare teoretică generală. S-a ajuns astfel la situația post-paradoxismului, decât a etapei ulterioare configurării doctrinei a mișcării, ilustrată de chiar întemeietorul și ilustratorul ei. Trei dintre cărțile lui din urmă, care o dovedesc, le vom răsfoi împreună.

Sunt cărți de călătorie, dintre care prima a apărut în două volume: *Frate cu meridienele și paralele*. Călătoriile pe care le face și le consemnează stau sub imboldul unei alerte generale și sunt reținute prin stimulii lor imediați. Notele autorului sunt agreabile prin lipsa de preconcepție și prin transcrierea lor impresionistă, ele se citesc ușor și condensează adevăruri care i se relevă spontan. Dacă se face o cazuistică, ea este cea a reacției directe străină de orice regie. Consemnarea urmărește mobilurile imediate și nu decurge din altceva. Memoria lui asociativă este spontană. De pildă, pe aeroportul din Los Angeles își amintește un banc cu negri și-l notează imediat, pentru ca din fraza imediat următoare să aflăm cum stăm cu pragmatismul californienilor. Stilul notației imediate este impregnat de argotisme și regionalisme. La un concurs al noilor staruri cinematografice se prezentau "țopârlane de-ălea fandosite." Pe toți componenții formației de la "Mignon" îi dă cu numele și este un atent înregistrator al faptului că familia Manea pusese stăpânire pe Academia Româno-Americană. Între participanții academici se simte "un terchea-berchea" și ia totul peste picior ca prostu', ca să nu-și dezvăluie inadaptabilitatea de "credul precum un copil". Reacțiile lui umane sunt paradoxiste. Are teama insecurității financiare ("Cheltuiam cu țârâita,

să nu rămân în pană financiară, c-aș fi sfeclit-o singur pe lume!”), iar exclamațiile îi sunt pe măsură (“Aiurea-n tramvai! Au mania grandorii – că vezi, Doamne, cu sediul la Paris – și a internaționalismului găunos”). Completările îl ilustrează: “Râdeam în sine: un țăran de la Bălcești și-o regină din Londra”. Identitatea este declinată în acest chip – “Am vrut să dau și eu cu nasul – ca un opincar al literelor răsculate. Și nu mi s-a părut mare scofală!” – și astfel intră, prin haloul ei hazos, în referințele preferate ale paradoxismului. Aflând că se fac “omoruri pentru pământ în Dolj”, i se trezește pofta să scrie un roman “à la Rebreanu”. În avion, își simte dispoziția estetică: “și pe mine m-a atras descrierea urâtului.”

Dispariția notațiilor dă farmec întregului. Lipsa de rigoare este programatică: “scriu pe sărite, ce-mi aduc aminte. Un jurnal neliniar” și asumată: “mai bine fulgurant, rapid, neprelucrat (brut), dar sigur”, fiindcă “eu compun așa cum simt, neconstrâns”. Paradoxal însă, căci fără nicio rigoare este extrem de dificil să dai “cea mai lungă scriere din literatura română”, fiindcă va fi minată de superficialitate.

Dar oralitatea ansamblului funcționează ca o scuză implicită și astfel, ce rezultă nu este atât de naiv precum pare. Între alte sprințare mențiuni, strecoară și

câte o remarcă politică acidă: "Nivelul de viață scade tot mai rău. Promisiunile puterii s-au dovedit hoții. O lume întreagă dusă de nas..." Autorul este un impenitent curios, cultivă amănuntul cu febrilitate, ceea ce face ca adesea transcripția să se continue cu puncte de suspensie. În graba acestora, apar uneori adevărate reflexe lirice – "izul asiatic gingaș iese la iveală, parcă-i de mătase" – sau doar remarci generale asupra trecerii timpului sau a frumuseții locurilor vizitate. La îndemână îi stă analogia cu țara: coreenii "se luptau cu japonezii cum ne-am luptat noi cu turcii". Reflex de "Marco Polo al Olteniei", cu reacții gastronomice în consecință: "uleioase găтели, ptiu!" și cu remarci politice reductibile: chinezii din Taiwan au libertățile din vest, pe când cei din patria-mamă sunt restricționați. Și astfel, de la Marele Zid chinezesc, până la aborigenii din pădurile tropicale ale Australiei, autorul fixează în caietul de notițe bruioane... definitive, adică paradoxiste.

Volumul al II-lea din însemnările de călătorie *Frate cu meridianele și paralelele* se păstrează în general în aceiași parametri, dar cu două focalizări mari puternice: observarea critică a mediului și relaționarea personală cu cadrele schimbate – dar fără insistențe speciale. Oarecum mai tihnit își memorează deplasările în spațiul american

apropiat (Texas, Mexic). Notațiile au mai multă consistență stilistică ("Marea se confundă cu întunericul, câteva dâre albe scrijelind bezna (spuma sărată). Vuietul valurilor uruind. O noapte neagră. Parcă marea se răstoarnă. Undele se ceartă între ele"). Relațiile cu repere autohtone sunt adesea insolite ("Mi se pare atât de primitiv să citesc prozele sătești ale lui Galaction în aeroport, între avioane, într-o lume încărcată de electronică") și uneori revendicative ("distihuri paradoxiste – pe care puțini români le înțeleg/acceptă. Totuși, 40 de poeți de pe glob m-au urmat în Antologia a treia..."), în sensul nonconformismului pe care l-au adoptat temperamental ("Tot mă bate gândul să scriu o carte nonconformistă de fizică. Să-i contrazic pe mulți – și să le dovedesc") și autoironic – "modest ca un oltean lăudăros", dar "persistent în idee".

Partea ultimă a cărții condensează amănunte despre teoria sa asupra vitezei, prezentată la NASA, dar și rechizitorii la adresa metodelor de ocultare a oamenilor de știință incozi, care dacă refuzau să-și dea demisia erau calomniați ca... antisemiți. Și tot astfel, Florentin Smarandache, fost dizident politic în România, ajunge dizident științific în America!

În fine, cartea de călătorie cu focalizare mai precisă: *India magică*, caracterizând un loc care simte "chemare", fapt care-l duce direct la o nuntă indiană, pentru ca apoi să constate pe străzi că "toată lumea vinde și toată lumea cumpără".

Surpriza străzii este concurată de surpriza rămășițelor politice: secera și ciocanul pe garduri ("credeam că e pe cale de dispariție"). Magia Indiei nu-l scoate pe autor din impresionismul consemnărilor, dovedind astfel încă o dată că paradoxismul său este temperamental și numai apoi un concept în care crede. Se păstrează aceeași atenție jucăușă acordată consemnărilor anodine. Cel venit pentru conferințe de neutrosomie își permite să fie cel mai degajat pieton, antrenat de disparitatea întâmplărilor mici care-l rețin pe moment și pe care nu vrea să le uite. Fascinația mitologiei hinduse se încurcă în traficul haotic al străzii, transcrie atent, dar telegrafic însușirile spiritelor locale, dar și simbolurile ierburilor sacre, alături de consemnarea reacțiilor sale senzitive provocate de străbaterea unor locuri necunoscute. Astfel încât, jurnalul său provoacă genul constituit pe selectarea clasică a impresiilor. Se poate citi printre rânduri polemica autorului implicită cu modalitățile acceptate. Cum yoga îl învață că trebuie să te ajuți singur și că scopul vieții este fericirea, el se simte în

India degajat de orice constrângere și se lasă în voia senzațiilor imediate (fără a uita să noteze: "ah, îmi place acest paradox"). Se entuziasmează de tangențele sacrului cu viața normală ("dar specifice lor, renumite în lume, sunt scenele erotice. Iubirea sexuală este divină. Sculpturi în piatră împodobesc exteriorul acestor arhitecturi hinduse... Sex în toate pozițiile!"), dar continuă înregistrarea evenimentelor mici, care-i relevă spectacolul vieții cotidiene și confortul imediat (unde "e frumos de scris poezii").

Scriitorul se arată sensibil la paradoxurile întâlnite și le consemnează pro domo: "Paradox în acțiunea politică: non-violența fizică a devenit violența psihică, morală. Nerespectarea legilor britanice, nesupunerea la ordinele ocupanților prin pasivitate și ignorare a dus la imposibilitatea guvernării britanice în India, mai ales că Anglia ieșea extrem de slăbită din Cel De-Al Doilea Război Mondial în care, deși învingătoare, a pierdut un imperiu", Imperiul Britanic, unde soarele nu apunea niciodată!". Iată că nici în imperiul paradoxist...